

ILEANA MĂLĂNCIOIU'S INTERVIEWS - BETWEEN DIALOGUE AND
CONFESSION

Iulia Nedeia

PhD. Student, University of Oradea

*Abstract:*Ileana Malancioiu's interviews draw the attention of the reader first of all because of the manner in which she directs them towards the creative workshop of the poet. Besides the fact that they are a good source of insight into the writer's oeuvre, the interviews also highlight a different fundamental side of the writer, which is her gift for dialogue. The present paper aims to investigate the manner in which the gift for dialogue and the gift for confession intertwine in Ileana Malancioiu's interviews.

Keywords: dialogue, confession, poetry, autofiction, biography

Atunci când definește omul ca ființă dialogică, Martin Buber afirmă că sensul acestuia nu se poate realiza decât în relația eu-tu. Cunoscuta sa afirmație “la început este relația”¹ plasează conceptul la originea rostirilor prime. Cuvintele fundamentale nu pot fi rostite decât în cadrul relației și în libertate deplină.

Definiția lui Buber se apropie de cea pe care Ileana Mălăncioiu i-o dă scriitorului, când spune că rolul lui, în cele din urmă, stă în faptul de a fi o voce a societății sale. Citind interviurile Ilenei Mălăncioiu, problema asupra căreia inevitabil ne oprim este în ce măsură coexistă preocuparea pentru confesiune a poetului cu intuiția sa dialogică. Convorbirile poetei au constituit pentru majoritatea comentatorilor un reper în interpretarea poeziilor, fiind considerate o deschidere spre atelierul său de creație. Cu toate acestea, avatarul eului, preocupat mereu de autodezvăluire și cunoaștere a sinelui, eu pe care îl regăsim în poeme în relație cu dublul său interior mai mult decât cu lumea, este prezent și în interviuri. Am putea spune chiar că, și aici, poeta nu comunică, ci își comunică, transformând dialogurile fie în memorii, când, nu de puține ori, descrie secvențe autobiografice, fie în arte poetice, explicându-și viziunea despre scris.

N. Steinhardt afirma într-unul dintre eseurile sale că biografia este esențială pentru a înțelege creația unui scriitor în vreme de criză: “Stabilirea raporturilor dintre operă și viață poate – cu precădere în perioadele istorice denumite critice – dobândi puteri revelatoare”².

Afirmația lui Steinhardt deschide câteva probleme asupra cărora ar trebui să ne oprim: relația dintre creația poetică și biografie, dar și raportul dintre poezie și contextul în care a fost scrisă. Interviurile scriitoarei ar putea fi grupate în funcție de câteva subiecte asupra cărora ea revine constant: raportul scrisului cu existența și discuțiile despre influențele scriitorilor din epocă și tabloul epocii.

Prima carte de interviuri a Ilenei Mălăncioiu cuprinde dialogurile cu Daniel Cristea-Enache, *Recursul la memorie. Convorbiri cu Ileana Mălăncioiu*, în 2003. Cea de-a doua, *Exerciții de supraviețuire*, publicată în 2010, conține interviuri publicate inițial în presă. În 2016, Ilenei Mălăncioiu îi mai apare volumul *Am reușit să rămân eu însămi*, ce reia dialoguri

¹ Martin Buber, *Eu și tu*, Humanitas, București, 1992, p. 13.

² N. Steinhardt, *Opere 17. Drumul către isihie. Ispita lecturii*, ediție îngrijită, studiu introductiv, note, referințe critice și indici de Irina Ciobotaru, sutdiu introductiv de Tania Radu, repere bibliografice de Virgil Bulat, Polirom, Iași, 2014, p. 410.

din celelalte volume și conține câteva interviuri noi. Un număr mic de interviuri este cuprins și în volumul aniversar *De anima*, din 2015.

Interviurile Ilenei Mălăncioiu insistă cu precădere asupra două momente din viața sa. În primul rând, revine în mod repetat la câteva secvențe din copilărie. Relația Ilenei Mălăncioiu cu scrisul nu poate fi discutată în afara influențelor primelor lecturi, pe care le menționează mereu: Biblia și romanul lui Rebreanu, *Pădurea spânzuraților*.

Într-unul dintre cele mai ample dintre interviuri, cel cu Matra Petreu, Ileana Mălăncioiu spune că primul model i-a fost mama, de la care afirmă că a moștenit inclusiv credința: “în casa în care m-am născut nu existau cărți (...) decât Biblia și alte câteva cărți religioase [...] Am început să citesc literatură târziu și primul roman care s-a întâmplat să-mi cadă în mână a fost *Pădurea spânzuraților*”³.

Cuvintele Ilenei Mălăncioiu ne trimit spre un element esențial al operei sale: nu livrescul, nicidecum acumularea unui background cultural ieșit din comun, ci spontaneitatea. Nu rareori, scriitoarea se afirmă pe sine ca fiind norocoasă tocmai pentru că nu a avut ca bază pentru scrisul ei cultura epocii sau a contextului în care a scris, ci că memoria sa culturală s-a fundamentat pe absența lecturilor cărților respective.

De asemenea, un set de imagini recurente alcătuiesc tabloul de scriitoare al Ilenei Mălăncioiu: trimiterile constante la geneza poemelor, la poeziile din volumul de debut, la felul în care i-au fost receptate cărțile, mai ales în perioada de dinainte de 1989, la contextul în care a scris alături de alți scriitori și, nu în ultimul rând, regăsim reveniri aproape obsesive la lupta cu cenzura și discuții legate de problema eticului și a esteticului.

Citind interviurile, observăm că Ileana Mălăncioiu are două crezuri. Primul, repetat în nenumărate rânduri în aproape toate interviurile, este acela că *poezia trebuie să fie o expresie a vieții*, la care se adaugă influența cărților citite, biografia livrescă, iar al doilea, nu atât exprimat, cât dedus ca substanță a creației poetei, dar menționat direct la finalul interviurilor cu Daniel Cristea-Enache: “lumea aceasta se sprijină pe credința în existența celeilalte”⁴.

De unde se desprind două coordonate ale biograficului, în poeziile Ilenei Mălăncioiu, o biografie a experiențelor concrete, trăite în istoria și preistoria volumelor, și o alta a unei existențe *de dincolo*, care ne face să afirmăm, fără îndoială, odată cu Eugen Negrici, că Ileana Mălăncioiu înfățișează în poemele sale o biografie a elementelor consubstanțiale.

Câteva momente biografice de cotitură sunt amintite de Ileana Mălăncioiu, în repetate rânduri, în interviuri: influența Cărții cărților, cum o numește ea însăși, și faptul că nu a avut alte lecturi care să o influențeze în copilărie, debutul cu teza la limba română și influența *Pădurii spânzuraților*, moartea surorii sale, căreia îi dedică volumul *Sora mea de dincolo*, experiența limită a morții prin care a trecut în 1977 și, nu în ultimul rând, experiența cenzurii, odată cu volumul *Urcarea muntelui*.

De la aceste afirmații, doar un pas către geneza volumelor de poezie, prin care Ileana Mălăncioiu explică relația dintre biografia personală și creație, regăsită mai ales în primele volume, dar ajunge și la a pune problema relației etic și estetic, atunci când discută istoria volumului *Urcarea muntelui*, care, cum susține ea însăși, cuprinde expresia unei dorințe sau a unui vis colectiv⁵. Regăsim, peste tot, aceeași obsesie a revenirii la începuturi, făcută cu conștiința că numai pornind din punctul lor își poate explica viziunea.

În interviurile cu Daniel Cristea-Enache, poeta dezbate momentul debutului publicistic, dar și editorial, despre care ne spune că a stat sub amprenta lui Emil Botta, care i-a citit volumul *Pasărea tăiată* la apariție și a dorit să o cunoască. Cu toate că poezia *Pasărea*

³Ileana Mălăncioiu, *Exerciții de supraviețuire*, Editura Polirom, Iași, 2010, pp. 12-13.

⁴Idem, *Recursul la memorie. Convorbiri cu Daniel Cristea-Enache*, Editura Polirom, Iași, 2003, p. 284.

⁵Vezi Ileana Mălăncioiu, *Exerciții de supraviețuire*, Editura Polirom, Iași, 2010, p. 111: “am făcut trecerea către urcarea muntelui, pentru a vorbi despre Golgota pe care urca un întreg popor de condamnați”.

tăiată fusese considerată un eșec și fusese respinsă de “Viața românească”, Ileana Mălăncioiu a debutat în “Lucefărul”. Poeta a avut de suferit chiar de la primul volum, însă, din cauza cenzurii, poemul *Ursul* fiindu-i considerat subversiv.

Un alt moment biografic important discutat în interviuri este experiența cenzurii cu care s-a confruntat mai ales în ultimii ani de comunism, la redacția revistei “Viața românească”. Expunând în câteva pagini documente care privesc încercarea de a salva textele celor două numere care urmau să fie topite de cenzură (texte de Noica, Liiceanu, Ana Blandiana, Gellu Naum), Ileana Mălăncioiu subliniază nu atât reușita efortului, cât puterea de solidarizare a intelectualilor implicați: “Dacă după atâtea eforturi s-a ajuns la topirea revistei, s-ar putea spune că totul a fost zadarnic. În realitate, faptul că s-au solidarizat atâția intelectuali în ideea de a se opune cenzurii și Securității (...) au reprezentat în mod neîndoielnic ceva”⁶.

O idee esențială se desprinde de aici, potrivită mai ales poeziei Ilenei Mălăncioiu în contextul în care a fost scrisă, anume aceea că există două voci ale poeziei: una, care vorbește din adâncul experiențelor personale și una care vorbește în numele comunității. Cu alte cuvinte, drumul parcurs de poezia scriitoarei șazeciste de la biografismul *Păsării tăiate* la experiența colectivă din *Urcarea muntelui*.

În numeroase rânduri, este amintită o figură importantă mai ales pentru scriitoarea însăși, anume aceea a lui Aurel State, numit de poetă “prietenu meu, prizonierul”, alături de care traduce două volume de poezie. Ne spune despre el că a fost voluntar în război pentru eliberarea Basarabiei, iar apoi luat prizonier și condamnat la moarte. Ca apoi să-i fie comutată pedeapsa, dându-i-se 25 de ani de închisoare, în închisorile rusești și românești. La momentul aflării de către Securitate că a încercat să-și publice memoriile în străinătate, este ucis.

Pornind de la discuția despre memoriile lui Aurel State, pe care Ileana Mălăncioiu i le republică mai târziu la editura Litera, scriitoarea deschide din nou un subiect important referitor la condiția scriitorului în comunism: relația dintre etic și estetic. Dând ca exemplu o secvență din jurnalul Monicăi Lovinescu, în care aceasta discută despre Aurel State exclusiv din punct de vedere al talentului său literar despre care se arată nemulțumită, Ileana Mălăncioiu trece bariera etichetei de simplu *roman* a cărții lui State, arătându-și încă o dată opțiunea pentru dimensiunea existențială, etică.

Experiența de viață a lui State, susține Ileana Mălăncioiu, depășește cu mult presupusul talent. E vorba de vocea și de prezența scriitorului în interiorul coșmarului colectiv în care se află. Pe tot parcursul dialogurilor sale, Ileana Mălăncioiu revine la biografia lui Aurel State, cu numeroase prilejuri, oferindu-i unul dintre *micro-romanele* biografice din interviurile sale, alături de cele pe care le realizează și altor scriitori (Raicu, Titel, Botta, Cotruș, Noica).

Povestea lui State, redată prin numeroase fragmente în dialogurile Ilenei Mălăncioiu cu Daniel Cristea-Enache, are în vedere lupta contra sistemului securist, nicidecum afirmarea unui talent literar. Ci unul mai degrabă existențial, talentul de a se susține în revoltele sale împotriva unui sistem absurd: “Romanul autobiografic *Drumul crucii*, despre care aflăm cu prilejul morții autorului că nu-i spune nimic Monicăi Lovinescu, aducea totuși o noutate. Pentru că, într-o lume în care atâția oameni cu pretenții și-au trădat prietenii sau colegii de detenție ca să-și apere pielea, «bietul State» s-a aruncat de pe acoperișul închisorii Uranus în speranța că, astfel, i-ar putea salva pe cei reținuți în dosarul său”⁷.

Spre finalul dialogurilor, Ileana Mălăncioiu discută genezele volumelor sale. Despre *Pasărea tăiată* ne spune că a pornit de la problema suferinței personale, care trebuia exorcizată prin poezie.

⁶ Idem, *Recursul la memorie. Convorbiri cu Daniel Cristea-Enache*, Editura Polirom, Iași, 2003, p. 176.

⁷ *Ibidem*, p. 193.

Există, aşadar, o ruptură în creaţia poetei, una ce ţine de viziune şi care a fost impusă de contextul istoric: “ulterior, când aveam să constat că moartea psihică poate reprezenta ceva infinit mai grav decât moartea propriu-zisă, părerea mea despre ce reprezintă scrisul s-a mai schimbat. Dar nu atât de mult încât să cred că poezia rezistenţei, în sensul obişnuit al cuvântului, ar constitui punctul cel mai înalt al creaţiei unui poet adevărat”⁸.

Mai degrabă decât a avea o vocaţie dialogică, Ileana Mălăncioiu rămâne în perimetrul intuiţiei acesteia, conştientă că în afara căutării unor răspunsuri în fiinţa celuilalt întreaga societate s-ar prăbuşi, dialogurile rămânând, în cele din urmă, reveniri la propria subiectivitate.

BIBLIOGRAPHY

1. Buber, Martin, *Eu şi tu*, traducere de Ştefan Aug. Doinaş, Editura Humanitas, Bucureşti, 1992.
2. Mălăncioiu, Ileana, *Recursul la memorie. Convorbiri cu Daniel Cristea-Enache*, Editura Polirom, Iaşi, 2003.
3. Mălăncioiu, Ileana, *Exerciţii de supravieţuire*, Editura Polirom, Iaşi, 2010.
4. Mălăncioiu, Ileana, *De anima*, Ioan Es. Pop coord., Editura Paralela 45, Piteşti, 2015.
5. Mălăncioiu, Ileana, *Am reuşit să rămân eu însămi – interviuri 1994 – 2016*, Editura Polirom, Iaşi, 2016.
6. Steinhardt, Nicolae, *Opere 17. Drumul către isihie. Ispita lecturii*, ediţie îngrijită, studiu introductiv, note, referinţe critice şi indici de Irina Ciobotaru, studiu introductiv de Tania Radu, repere bibliografice de Virgil Bulat, Polirom, Iaşi, 2014.

⁸*Ibidem*, p. 209.